

T. Kostadin, I. Iviček*

VAŽNOST I ULOGA STRUČNJAKA ZAŠTITE NA RADU U USTANOVAMA VISOKOG OBRAZOVANJA

UDK 378.1:331.45
PRIMLJENO: 2.10.2020.
PRIHVAĆENO: 26.4.2020.

Ovo djelo je dano na korištenje pod Creative Commons Attribution 4.0 International License

SAŽETAK: Stručnjak zaštite na radu je onaj radnik kojeg je poslodavac odredio za obavljanje poslova zaštite na radu i koji za to ispunjava propisane uvjete. Na temelju Zakona o zaštiti na radu, stručnjak zaštite na radu je stručna pomoć poslodavcu i njegovim ovlaštenicima, radnicima te povjerenicima radnika za zaštitu na radu u provedbi i unapređivanju zaštite na radu. Osim ove temeljne zadaće, još je puno toga povjereno stručnjaku zaštite na radu. Važnost zaštite na radu i uloga stručnjaka zaštite na radu u ustanovama visokog obrazovanja ima svoje specifičnosti i do sada je premalo valorizirana, pa se ovaj rad bavi upravo poslovima i zaduženjima stručnjaka zaštite na radu u visokom školstvu. Osposobljavanje radnika za rad na siguran način, poslovi s posebnim uvjetima rada i ostali poslovi zaštite na radu imaju svoje specifičnosti s obzirom na djelatnost poduzeća, pa je tako i u ustanovama visokog školstva. Zaključno se može reći da ako se skrbi o zaštiti na radu zaposlenika, vodi se računa o njihovom zdravlju i životu, što je temeljno pravo svakog čovjeka. U tome je vrlo značajna uloga stručnjaka zaštite na radu.

Ključne riječi: stručnjak zaštite na radu, zaštita na radu, ustanove visokog obrazovanja

UVOD

Rad u ustanovama visokog obrazovanja, posebno na fakultetima, ima svoje specifičnosti. Na prvi pogled, s obzirom da se ne radi o proizvodnoj djelatnosti, reklo bi se da zaštita na radu u ovom sektoru nije toliko bitna. No, to je naravno zabluda. Zaštita na radu i uloga stručnjaka zaštite na radu itekako je važna u spomenutim ustanovama. Pojedina radna mjesta mogu biti poslovi s posebnim uvjetima rada, a to je posebno bitno kod nastavnika i laboranata koji rade u laboratorijima i praktikumima (strojarstvo, kemija, biotehnologija, prehrambena tehnologija i brojne druge djelatnosti).

Prema Pravilniku o obavljanju poslova zaštite na radu, postoji stručnjak zaštite na radu I. i II.

stupnja. Stručnjak zaštite na radu I. stupnja je osoba koja ima završenu srednju školsku ili srednju stručnu spremu uz priznat status stručnjaka zaštite na radu ili ima položen specijalistički ispit iz zaštite na radu pri obrazovnoj instituciji. Stručnjak zaštite na radu II. stupnja je osoba s položenim općim i posebnim dijelom stručnog ispita stručnjaka zaštite na radu.

Svaki poslodavac koji zapošljava od 50 do 249 radnika mora ugovoriti poslove zaštite na radu sa stručnjakom zaštite na radu.

Pri organizaciji i provedbi zaštite na radu potrebno je poštovati pravila zaštite na radu koja (u skladu sa zakonskom regulativom) mogu biti: osnovna, posebna i priznata, a u nastavku će biti objašnjena osnovna i posebna pravila zaštite na radu.

Osnovna pravila zaštite na radu sadrže zahtjeve kojima mora udovoljavati sredstvo rada kada je u uporabi. Ako se rizici za sigurnost i zdravlje

*Dr. sc. Tihana Kostadin, (tihana.kostadin@vuka.hr), Ivan Iviček (student); (ivekivicek@gmail.com), Veleučilište u Karlovcu, Trg J. J. Strossmayera 9, 47000 Karlovac.

radnika ne mogu ukloniti primjenom osnovnih pravila zaštite na radu, dodatno se primjenjuju posebna pravila zaštite na radu koja se odnose na radnike, način obavljanja poslova i radne postupke. Posebna pravila zaštite na radu sadrže zahtjeve u vezi s dobi, zdravstvenim stanjem i slično. Sve to su zahtjevi kojima moraju udovoljavati radnici pri obavljanju poslova s posebnim uvjetima rada.

Temeljni dokument zaštite na radu u svakom poduzeću ili ustanovi je Procjena rizika. Procjena rizika najvažniji je dokument zaštite na radu kojim se utvrđuje razina opasnosti, štetnosti i napora na mjestu rada, a u smislu nastanka ozljede na radu, profesionalne bolesti, bolesti u vezi s radom te poremećaja u procesu rada koji bi mogao izazvati štetne posljedice za sigurnost i zdravlje radnika. Ovaj dokument mora biti izrađen u pisanom ili elektroničkom obliku i dostupan radnicima na mjestu rada.

VAŽNOST OSPOSOBLJAVANJA U PODRUČJU ZAŠTITE NA RADU

U uvodu je istaknuta važnost Procjene rizika koja, osim općih podataka, uobičajeno sadrži opis postojećeg stanja zaštite na radu (s izloženosti opasnostima po radnim mjestima), analizu stanja, plan mjera i priloge.

Upravo analiza pojedinih radnih mjesta po opasnostima, temelj je za osposobljavanje za rad na siguran način pojedinog radnika. Osposobljavanje se provodi prema Programu osposobljavanja koji se zasniva na Procjeni rizika.

Osposobljavanje za rad na siguran način potrebno je provesti: prije početka rada; kod promjena u radnom postupku; kod uvođenja nove radne opreme ili njezine promjene; kod uvođenja nove tehnologije; kod upućivanja radnika na novi posao, odnosno na novo mjesto rada; kod utvrđenog oštećenja zdravlja uzrokovanog opasnostima, štetnostima ili naporima na radu.

Teoretsko osposobljavanje provodi stručnjak zaštite na radu, a praktično osposobljavanje neposredni ovlaštenik. Specifičnosti osposobljavanja na fakultetima i visokim školama mogu se bolje razumjeti ako se radnici podijele s obzirom na

radna mjesta, što uobičajeno obuhvaća: nastavnike u nastavnom zvanju i asistente (i stručne suradnike ako su zaposleni), administrativno i tehničko osoblje, laborante i druge radnike. Opći dio osposobljavanja isti je za sve, a posebni dio razlikuje se po skupinama radnih mjesta, s obzirom na vrste opasnosti. Tako kod većine administrativnih radnika (tajništvo, knjižnica, komercijala, studentska referada, računovodstvo, informatička služba, kadrovska služba i slično) postoji pretežiti rad za računalom pa je posebni dio osposobljavanja ovih radnika povezan s uredskim poslovima i zahtjevima Pravilnika o sigurnosti i zaštiti zdravlja pri radu s računalom. Što se tiče nastavnog osoblja, posebni dio osposobljavanja također varira s obzirom na vrstu opasnosti, štetnosti i napora kojima su izloženi u radu. Pogotovo je ta raznolikost prisutna kod onih visokih učilišta koja imaju različite odjele, odnosno usmjerenja. Također je potrebno pojasniti razliku između mjesta rada i radnog mjesta. Mjesto rada je svako mjesto na kojemu radnici i osobe na radu moraju biti, ili na koje moraju ići, ili kojemu imaju pristup tijekom rada zbog poslova koje obavljaju za poslodavca, kao i svaki prostor, odnosno prostorija koju poslodavac koristi za obavljanje poslova i koja je pod njegovim izravnim ili neizravnim nadzorom, dok je radno mjesto vrsta posla koju radnik obavlja za poslodavca u radnom procesu.

Nakon provedenog osposobljavanja za rad na siguran način, ispunjava se zapisnik koji sadrži sve potrebne podatke o osposobljavanju.

Pri osposobljavanju za rad na siguran način jako je važna suradnja stručnjaka zaštite na radu s kadrovskom službom koja obavještava stručnjaka o novim zaposlenicima koji trebaju pohađati osposobljavanje u skladu s opasnostima i štetnostima na njihovom radnom mjestu, kako je regulirano Procjenom rizika i o upućivanju djelatnika na zdravstveni pregled, kada je to potrebno.

S obzirom da je nedavno dosta popularna mjera bila stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa (preko HZZ-a), ovu mjeru su koristile i visokoškolske ustanove, a osobe koje dolaze raditi na taj način, također, pohađaju osposobljavanje za rad na siguran način.

Isto vrijedi i za studente koji eventualno u visokoškolskoj ustanovi obavljaju stručnu prak-

su. Za njih će stručnjak zaštite na radu, također, organizirati i provesti osposobljavanje za rad na siguran način. U ovim slučajevima ne radi se o zaposlenicima koji poslove obavljaju na temelju ugovora o radu, nego o osobama na radu koje nisu u radnom odnosu, ali za poslodavca obavljaju određene aktivnosti, odnosno poslove.

Također je potrebno osposobljavanje ovlaštenika, kao i povjerenika radnika za zaštitu na radu. Povjerenik radnika za zaštitu na radu je onaj radnik koji je izabran u skladu s odredbama Zakona o zaštiti na radu i Zakona o radu da zastupa interese radnika na području zaštite na radu.

Ovlaštenik je radnik kojemu je poslodavac, neovisno o drugim ugovorenim poslovima, dao ovlaštenja za provedbu zaštite na radu.

POSEBNI UVJETI RADA I ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Poslovi s posebnim uvjetima rada su poslovi pri čijem obavljanju radnik koji radi na tim poslovima mora, osim općih uvjeta za zasnivanje radnog odnosa, ispunjavati propisane posebne uvjete koji se odnose na dob, zdravstveno stanje, odnosno psihičku sposobnost.

Kod rada u laboratoriju sasvim sigurno su najizloženiji laboranti, kao i dio nastavnika koji održavaju laboratorijske vježbe ili ispitivanja, na mjestima rada na kojima vladaju povećane opasnosti (primjerice u strojarskim ili kemijskim laboratorijima ili praktikumima). Osobe koje rade s opasnim kemikalijama stječu znanje o zaštiti od opasnih kemikalija na tečajevima, i to za neposredne izvršitelje poslova s opasnim kemikalijama (tzv. osnovni program) i za odgovorne osobe za rad s opasnim kemikalijama u pravnim osobama (tzv. prošireni program), pri Službi za toksikologiju Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. U visokoškolskim ustanovama koje imaju kemijske laboratorije ili praktikume uobičajeno je i smisleno da potrebno osposobljavanje i polaganje ispita pohađaju laborant i nastavnik koji rade s kemikalijama, a o čemu stručnjak zaštite na radu u toj visokoškolskoj ustanovi treba voditi računa, kao i o periodičkoj provjeri znanja, kada istekne rok na koji je izdano uvjerenje.

Pojedina radna mjesta u visokom školstvu zbog svoje specifičnosti zahtijevaju da radnici obave poseban zdravstveni pregled pri odabranoj ordinaciji medicine rada pa evo i nekih primjera.

Radnici koji će pretežiti dio radnog vremena raditi za računalom moraju prije zapošljavanja obaviti prethodni pregled vida. Pregled vida će se na radnim mjestima s računalom periodički ponavljati samo kod zaposlenika koji koriste korekcijska pomagala za vid (na primjer, naočale ili leće), ili pak na zahtjev zaposlenika.

Osoblje kemijskog i strojarskog laboratorija, na primjer, također periodički odlazi na preglede zdravstvenog stanja i psihičkih sposobnosti zbog specifičnosti rada ako su pojedina radna mjesta poslovi s posebnim uvjetima rada.

OSOBNNA ZAŠTITNA OPREMA

Procjena rizika definira potrebu korištenja osobne zaštitne opreme na pojedinim radnim mjestima u ustanovi visokog obrazovanja.

Za rad u strojarskim laboratorijima, primjerice, važna je zaštitna kuta, adekvatna obuća te zaštitne rukavice. Ako su radnici izloženi buci većoj od 80 dB (na primjer kod rada s kidalicom u Laboratoriju za ispitivanje materijala), obvezno je koristiti ušne čepiće za zaštitu sluha.

Osoblje kemijskog laboratorija nosi ergonomski oblikovanu radnu obuću i zaštitnu kutu, a obvezne su zaštitne rukavice otporne na kiseline i lužine, termoizolacijske rukavice, gumene rukavice i prozirne naočale (slika 1).

Spremačice koriste zaštitnu kutu, gumene rukavice i ergonomsku zaštitnu obuću.

Ako postoje odjeli s terenskom nastavom (na primjer, nastava u prirodi), nastavnici trebaju imati zaštitnu zimsku jaknu, kišnu kabanicu, zaštitnu čvrstu obuću i gumene čizme.

Popis osobne zaštitne opreme, radne odjeće i obuće za one poslove kod kojih se mora koristiti sastavni je dio Procjene rizika.

Slika 1. Zaštitna kuta, radna obuća, zaštitne rukavice i prozirne naočale

Figure 1. Protective coat, work shoes, protective gloves, and goggles

OPASNOSTI, ŠTETNOSTI I NAPORI

S obzirom da se na visokim učilištima djelatnost (a time i radna mjesta) uglavnom mogu podijeliti na nastavno i opće područje, tako će biti razmotrene opasnosti, štetnosti i naponi.

Sva radna mjesta nastavnog područja izložena su zajedničkim mogućim opasnostima/ štetnostima/naporima, a to su: opasnostima od padova (na istoj razini - prilikom kretanja), električnoj struji (direktni i indirektni dodir), fizikalnim štetnostima: nedovoljna rasvjeta (rad u predavaonicama, laboratorijima, praktikumima), biološkim štetnostima, psihofiziološkom naporu (potreba stalne koncentracije), statodinamičkom naporu (učestalo sjedenje). Osim navedenog, ranije su spomenuti specifični poslovi s posebnim uvjetima rada.

Poslovi koje obavljaju zaposlenici na administrativnim radnim mjestima (opće područje) pripadaju kategoriji isključivo uredskih poslova na kojima se, većinom, računalo koristi pretežiti dio radnog vremena (više od 4 sata dnevno) te su zaposleni izloženi sljedećim opasnostima/štetnostima/naporima: opasnostima od padova (na istoj

razini - pri kretanju), fizikalnim štetnostima: neionizirajućem zračenju (rad s monitorom, ako nije dovoljna udaljenost), nedovoljnoj osvjetljenosti i bliještanju, statodinamičkom naporu (dugotrajno sjedenje) i naporu vida.

Poslovi na radnom mjestu domara također pripadaju poslovima općeg područja, kao i poslovi koje obavljaju zaposleni na radnom mjestu spremačice ili spremača. O opasnostima i štetnostima potrebno je voditi računa kod osposobljavanja za rad na siguran način.

Ako se u pojedinim laboratorijima koriste opasne radne tvari (na primjer kemikalije), njima može rukovati osoba zadužena za kemikalije, a posebnu pozornost treba posvetiti radu sa studentima kod izvođenja laboratorijskih vježbi. Studente treba upoznati s osnovama zaštite na radu u laboratoriju, moraju koristiti osobna zaštitna sredstva i biti pod stalnim nadzorom stručnog osoblja laboratorija (nastavnik, laborant).

U Procjeni rizika navedene su opasnosti, fizikalne, kemijske i biološke štetnosti te naponi pojedinih poslova. U skladu s time osiguravaju se odgovarajuće mjere zaštite radnika i studenata.

OSTALI POSLOVI STRUČNJAKA ZAŠTITE NA RADU

Stručnjak zaštite na radu treba pratiti svu periodiku, što znači da se sva potrebna ispitivanja iz područja zaštite na radu moraju obaviti u predviđenim vremenskim okvirima (ispitivanja radne opreme, opreme pod tlakom, pregled dizala, električnih instalacija, protupanične rasvjete, sustava za zaštitu od munje, alarmnih sustava, hidranata, vatrogasnih aparata, plinskih instalacija i drugo), ovisno od ustanove do ustanove. Isto tako je potrebno provesti ispitivanje parametara radnog okoliša (mikroklimatski uvjeti, svjetlost, buka, vibracije...) koje se obavlja svake 3 godine.

Također treba voditi brigu o opremanju objekata potrebnim znakovima, unutarnjem nadzoru, kao i surađivati s nadležnom inspekcijom i medicinom rada te voditi brigu o obvezama u vezi s ozljedama na radu.

Bitan je i rad stručnjaka zaštite na radu u odboru za zaštitu na radu u kojem su (osim struč-

njaka) još: poslodavac (ili ovlaštenik), predstavnik (ili predstavnici) radnika te odabrani specijalist medicine rada.

Svaka ustanova mora imati plan evakuacije i spašavanja. Jednom u dvije godine potrebno je organizirati i provesti vježbu evakuacije. Ako visokoškolska ustanova radi u više objekata, vježbu treba provesti u svakom objektu. Stručnjak zaštite na radu vodi i evidenciju o neznodama na radu i eventualnim ozljedama i piše potrebne izvještaje o stanju zaštite na radu te je stručna i savjetodavna pomoć poslodavcu pri obavljanju poslova zaštite na radu.

ZAKLJUČAK

U radu se obrađuje tema poslova i uloge stručnjaka zaštite na radu, posebno u ustanovama visokog školstva. U spomenutim ustanovama, zaštita na radu ima svoje specifičnosti s obzirom na djelatnost.

Zato se ovaj rad ne bavi samo ulogom stručnjaka zaštite na radu u ustanovama visokog obrazovanja, nego i brojnim aktivnostima iz područja

zaštite na radu, koje su vrlo bitne u svakoj djelatnosti, pa tako i u visokom školstvu.

Prema do sada dostupnoj literaturi, ova tema je vrlo malo zastupljena pa je ovaj rad prilog valorizaciji navedenog područja rada u visokoškolskim ustanovama te će biti koristan i kao temelj za buduća istraživanja stanja zaštite na radu i njezinim specifičnostima u visokom školstvu.

LITERATURA

Pravilnik o obavljanju poslova zaštite na radu, N.N., br. 126/19.

Pravilnik o osposobljavanju iz zaštite na radu i polaganju stručnog ispita, N.N., br. 112/14.

Pravilnik o sigurnosti i zaštiti zdravlja pri radu s računalom, N.N., br. 69/05.

Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja te provjere znanja o zaštiti od opasnih kemikalija, N.N., br. 99/13.

Zakon o zaštiti na radu, N.N., br. 71/14., 118/14., 94/18., 96/18.

THE IMPORTANCE AND ROLE OF OCCUPATIONAL SAFETY EXPERT IN THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

SUMMARY: Occupational safety expert is an adequately trained individual designated by the top management to perform occupational safety and health activities. Pursuant to the Occupational Safety and Health Act, the occupational safety expert provides professional guidance to the management, authorized persons, workers, and safety commissioners thus facilitating the implementation and promotion of occupational safety and health. In addition to this basic task, the occupational safety expert is entrusted with numerous other tasks. The importance and role of occupational safety and health and the role of occupational safety expert in the institutions of higher education is specific and has so far been under-valued, so this paper deals with the tasks and responsibilities of occupational safety experts in higher education. Training workers to work in a safe manner, particularly in jobs with specific working conditions, and other occupational safety tasks differ according to the business activity of the enterprise, and this holds true for the institutions of higher education. In conclusion, it can be said that taking care of employees' safety at work, we take care of their health and life, which is a fundamental right of every person, making the role of the occupational safety expert very important.

Key words: *occupational safety expert, occupational safety, institutions of higher education*

*Professional paper
Received: 2020-10-02
Accepted: 2021-04-26*